

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
“Димитър А. Ценов” – Свищов
Факултет „Финанси“
Катедра „Обща теория на икономиката“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Йордан Иванов Василев,
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов,
Факултет „Финанси“
катедра „Обща теория на икономиката“

Относно: дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. „Икономика“ по докторска програма „Политическа икономия“

Автор на дисертационния труд: Елица Петкова Петкова

Тема на дисертационния труд:

**„ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ –
ОСНОВА НА ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИЯТА НА
ИКОНОМИКАТА“**

Основание за представяне на рецензията: Участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд, съгласно заповед № 848 от 03.10.2022 г на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов. Рецензията е изготовена в съответствие с примерната структура на рецензия за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в СА „Д. А. Ценов“.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в завършен вид. Състои се от Съдържание, Списък на използваните съкращения, Въведение, изложение, което обхваща три глави, заключение, приложения, библиография на използваната литература - общо 148 литературни и Интернет източника- 48 на кирилица и 100 на латиница, което категорично показва, че докторантът притежава високо ниво на осведоменост, на базата на която изгражда високо ниво на аналитичност. Представената дисертация е в обем от 183 страници, от които 162 страници основен текст.

В подкрепа на изложението са включени 5 таблици, 33 фигури и 3 приложения, онагледяващи допълнително изследването.

Планът на дисертацията е логически построен. Изследването се базира на дедуктивния подход с развитие на проблема от общото към частното – първо се разглеждат теоретико-методологичните аспекти на преките чуждестранни инвестиции и свързаните с тях глобализация и транснационализация на икономиката, подходите и моделите за изследване на ПЧИ и се разкриват основните мотиви за ПЧИ. Във втора глава се анализират обема, структурата и динамиката и очертават тенденциите в ПЧИ в световната икономика и България, а в трета глава се проследява инвестиционното развитие на България, средата и насоките за неговото развитие.

Обект на изследване са преките чуждестранни инвестиции.

Предмет на изследване е ролята на преките чуждестранни инвестиции за транснационализацията на икономиката и инвестиционното развитие на България.

Тезата, залегнала в дисертационния труд е, че, притокът и запасът от ПЧИ се определят от степента на развитие на дадена икономика, а привлечените ПЧИ, от своя страна, създават предпоставки за икономически растеж и по-нататъшно инвестиционно развитие на страната. Поради това на България е необходима политика за стимулиране на ПЧИ.

При разработката се налагат и **някои ограничения** - по отношение обекта на изследване, по отношение предмета на проучване и по отношение периода на наблюдение.

В хода на изследването е използван комплекс от емпирично-теоретични методи като: историческия и логическия метод, методите на индукцията и дедукцията, на анализа и синтеза, дескриптивния и сравнителния анализ, статистико-математически методи и иконометрични модели, като средна аритметична, относителни величини, динамични редове, анализ на развитие, корелационен и регресионен анализ и др. За представяне на крайните резултати са използвани таблици и разнообразни графики.

Проучването обхваща периода 1990-2020 г. За начало правилно е избрана годината, в която България стартира процеса по трансформиране на своето стопанство към пазарно-ориентирирания тип икономическа система. Това прави възможно свободното движение на капитала под формата на преки чуждестранни инвестиции, които са предмет на изследване в настоящата разработка. За край на периода е избрана 2020 г., тъй като данните за 2021 г. са предварителни и предстои тяхното ревизиране, което може да внесе значителни изменения в стойността на разглежданите променливи.

П. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Заслужено трябва да се даде **положителна оценка** за избраната от докторанта, научния ръководител и членовете на катедрата тема и за нейната актуалност.

Актуалността на дисертационния труд се свързва с факта, че бързите темпове, с които нарастват преките чуждестранни инвестиции в света предопределят важната им роля за глобалните, регионалните и националните икономически процеси. Чрез преките инвестиции, освен финансови средства, между икономиките се пренасят още ресурси, технологии, организационно-управленски практики, ноу-хай, с което се оказва влияние върху стопанствата както на страните, от които произхожда инвестициията, така и на страните, които приемат инвестициията.

Многостранното въздействие, което ПЧИ оказват върху социалното и икономическо развитие провокира известен дуализъм по отношение възгледите за ефектите от тях, но мнението, че те оказват благоприятно влияние върху икономическото развитие на страните се налага в повечето случаи. Важно е значението на преките инвестиции в периода на трансформация на икономиката и осъществяването на структурни промени, тъй като те осигуряват необходимия за прехода финансов ресурс.

Разработката е балансирана, спазва традиционната за дисертация композиция и е с достатъчен обем.

В увода са разгледани основните насоки на изследването, правилно са обосновани теоретическата и методологическата му основа. Тук наред с актуалността на проблемите за ПЧИ се определя целта на разработката - да се проучат основните тенденции и фактори на прякото чуждестранно инвестиране и да се идентифицират особеностите и перспективите за инвестиционно развитие на България като част от транснационалните процеси. Постигането на така дефинираната цел преминава през решаването на четири хронологично синтезирани **изследователски задачи**.

Във въведението правилно и ясно са очертани **обекта и предмета на изследването**.

При разработката на дисертационния труд авторът си поставя някои ограничения, свързани с различните икономически агенти, които осъществяват ПЧИ, периода на изследването и въздействието на Ковид-19 и войната в Украйна. В проучването не е отразено въздействието върху прякото инвестиране на глобалната пандемия от Ковид-19 и войната в Украйна от месец февруари 2022 г. Дългосрочните ефекти от това тепърва ще бъдат анализирани и оценявани. Приоритетно са използвани данните от статистическия

център на UNCTAD, тъй като тези, които НСИ и БНБ представят за входящите и изходящите ПЧИ са сравнително ограничени както по обем, така и като времеви обхват.

Глава Първа Теоретико методологични аспекти на преките чуждестранни инвестиции е разработена в обем от 53 стандартни страници и е структурирана в четири параграфа с теоретична насоченост и анализира мястото на ПЧИ в глобалната и транснационализиращата се икономика, подходите, моделите за изследване и мотивите за ПЧИ.

Втора глава Тенденции в развитието на преките чуждестранни инвестиции за периода 1990-2020 г. е разработена в обем 61 стандартни страници и е структурирана в два параграфа преди всичко с практическа насоченост. Разглеждат се структурата и динамиката на ПЧИ в световната икономика и на тази основа се извеждат спецификата и предизвикателствата в изменението на ПЧИ в българската икономика.

Глава трета е разработена в обем 39 стандартни страници и е структурирана в три параграфа. Стъпвайки на изводите от теоремата на Данинг се очертава траекторията на инвестиционното развитие на България. Прави се анализ на средата на ПЧИ и се извеждат насоките за подобряване на инвестиционно развитие на България.

В **заключението** се обобщават изводите от изследването. ПЧИ се определят като основата, върху която се изгражда процеса на транснационализация на икономиката, тъй като именно чрез тях тя се превръща в система от производствени, търговски и финансови отношения. Достига се до следните **изводи**: изместване на инвестиционната активност към сектора на услугите, което определя водещото му значение за икономическото развитие на страните; развиващите се страни имат все по-решаваща роля за процеса на транснационализация на икономиките; сливанията и придобиванията стават все по-предпочитана форма за осъществяване на преките чуждестранни инвестиции, особено в годините след световната финансова и икономическа криза; България е силно зависима от чуждестранните капитали. Присъствието на ПЧИ в икономиката на България е повлияло положително върху нейното развитие, което се доказва от силната положителна зависимост между акумулираните ПЧИ в нашата страна и реалния БВП. С това се потвърждава тезата, залегнала в дисертационния труд, че икономическото развитие, съдено до икономически растеж влияе пряко върху притока на ПЧИ.

Авторът е спазил правилата на научната етика, цитирал е коректно литературните и интернет източниците. Проверката с

академичната система за антиплагиатство е установила само някои малки незначителни съвпадения.

Авторефератът е в обем от 51 страници, напълно коректно, точно и пълно отразява основните моменти от дисертацията. , Изведените в автореферата научни и научноприложни приноси отговарят на действителните приносни моменти в дисертационния труд и са лично дело на докторанта.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд определено притежава научни достойнства. които са отбелязани и формулирани от докторанта в автореферата като приносни моменти и аз не мога да не се съглася с тях.

1. Обогатено е теоретичното знание за транснационализацията и ролята на преките инвестиции за развитието на икономиката. Извършено е систематизиране на мотивите за пряко инвестиране, съобразно основните видове ПЧИ.

2. Направен е обстоен анализ на динамиката и структурата на ПЧИ в света и в България и на тази основа са очертани три етапа в инвестиционното развитие на нашата страна.

3. Изследвана е зависимостта между икономическия растеж и нетната външна инвестиционна позиция, като моделът на Дж. Данинг за пътя на инвестиционно развитие е модифициран, съобразно особеностите на развитието в България. Чрез иконометрични модели е доказано положителното влияние на ПЧИ върху икономическия растеж.

4. Изведени са основните фактори, определящи средата за пряко инвестиране, и е интерпретирано тяхното проявление в България, въз основа на което са обосновани насоките за подобряване на инвестиционното развитие на страната ни.

В обобщение: Формулираните от автора приноси на основните достойнства на дисертационния труд са свързани с обогатяване на съществуващите знания и приложението им в практиката.

Освен това допълнителната справка показва, че докторантът има значителен брой публикации в тази научна област, една студия и 8 научни доклади, с които е участвал в редица конференции и тези негови изследвания са получили положителна оценка и широка граждансвеност.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки

В дисертационния труд няма допуснати грешки, неточности и противоречия. Тъй като подходът на изследване на докторанта е

интересен и постигнатите резултати са показателни препоръчвам след защитата на дисертацията, авторът да оформи изследванията си в книга, защото те представляват безспорен интерес, както за икономическата теория, така и за стопанската практика.

Имам и един въпрос, по който бих желал да чуя мнението на докторанта:

Как вижда инвестиционното развитие на България следващите пет години?

V. Обобщено заключение и становище

Разработката показва възможностите на докторанта за самостоятелна научно-изследователска работа и представлява индивидуално постижение на автора, добросъвестно осъществено, оригинално и мащабно научно изследване. Дисертационният труд демонстрира задълбочена теоретична и емпирична кабинетна проучвателна работа. Авторът има добри теоретични познания по разработваната тема. Целта е постигната, поставените научни задачи са изпълнени и изследователската теза е доказана.

Имайки предвид горепосоченото и очертаните достойнства с приносен характер считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и на Правилника за неговото прилагане.

Всичко това ми дава основание с убеденост да предложа на почитаемото Научно жури да присъди на докторант Елица Петкова Петкова образователната и научна степен „доктор“, в област 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. „Икономика“, по докторска програма „Политическа икономия“.

24.10.2022
гр. Свищов

Подпись:
(Проф. д-р ~~Хордан~~ Василев)